

Szüllő Géza belpolitikai ténykedése az első bécsi döntéstől az 1939. májusi választásokig

---

LAJOS G. VARGA

The Domestic Political Activities of Géza Szüllő from the first Vienna Award to the May 1939 elections

Keywords: Hungarians in Slovakia, First Vienna Award, Géza Szüllő (1873-1957), political trends, Christian-conservative politics

---

Az 1938 szeptemberében kibontakozó európai válság Magyarország előtt is megnyitotta az északi irányú revízió lehetőségét.¹ Az első bécsi döntés Szlovákia és Kárpátalja területének déli, többségében magyarlakta sávját – Kárpátalja egészét 1939. március 18-án foglalta vissza a magyar hadsereg – Magyarországnak juttatta, amit a korabeli közvélemény Felvidéknek mondott.²

Csehszlovákia az első világháború után az Osztrák–Magyar Monarchia területének közel 20%-át, de ipari kapacitásának 70%-át örökölte, ami a demokratikus rendszernek és az állam által kiépített jó szociális intézményrendszernek adta meg az alapját. (Berend T.–Ránki 1968–1969, 417–430. p.) A fejlettebb gazdaság előnyeit Szüllő Géza is jól ismerte, ezért a területszerzésre törő Magyarország elmaradottabb gazdasági, társadalmi és szociális helyzetének ismertetésével – több interjúban – igyekezett felkészíteni a dél-szlovákiai magyarságot: „érezzük (...) milyen más az, ha az édesanya adja a kenyeret, mintha a mostoha csalogat a kalács illatával, amiben azonban nincs része a mostoha gyerekeknek.”³ Csehszlovákia demokratikus berendezkedését nem tartotta sokra, mivel elsősorban nyelvnemzetiségi egyenlőség – föderalizmus – felől közelítette azt meg, és e szemszögből az alkotmány szerint sem volt egyenjogúság az államalkotó csehszlovák nemzet és nemzetiségei között. Mégis Kelet-Európa térségében a két

---

1 A magyarországi pártok revíziós hozzáállására I. Szarka 1992, 991–1000. p.

2 A korabeli kifejezés nem az egész Szlovákia szinonimájaként értelmezte, hanem az első bécsi döntés nyomán Csehszlovákiából Magyarországhoz került területet és népességet értette alatta. Szüllő több írásában is nehezményezte a kifejezést, mert számára a Felvidék egy nagyobb területet jelentett: „Csallóközben még annyi hegy sincs mint Bugacon”. L. Szüllő Géza: Hús magyar esztendő. Visszaemlékezéseim az elszakított Felvidék küzdelmeire. *Pesti Hírlap*, 1939. febr. 12., 3. p.

3 G. L.: Más az, ha az édesanya adja a kenyeret... Beszélgetés Szüllő Gézával a nagy hazatérésről. *8 Órai Újság*, 1938. november 1., 8. p.

világháború között csak Csehszlovákiában honosodott meg a nyugat-európai típusú polgári demokrácia.

A müncheni egyezmény – a nyugati hatalmak engedékenysége következtében – a náci Németország nagy nemzetközi sikerét eredményezte, és ez a németekkel való teljesebb együttműködésre ösztönözte az Imrédy-kormányt bel- és külpolitikailag egyaránt. A német támogatás megnyerése és a revízió adta lehetőség mind teljesebb kiaknázása érdekében Imrédy miniszterelnök szélsőjobboldali belpolitikai fordulatot készített elő. A parlament szerepének nivellálásával és a kormány általános felhatalmazásával Magyarországot a fasiszta társadalmi rendszer felé vezette volna, ha próbálkozását nem törték volna meg a bethleni konszolidáció alkotmányát védő miniszterek és Horthy ellenállása.⁴ Imrédy nem volt hajlandó véglegesen feladni elképzelését, és az első bécsi döntés után, november 15-én, a konzervatív politikusok leváltásakor újjáalakult kormány programjába újfent felvetette a szükségrendeletekkel való kormányzás diktatórikus igényét.

Jaross Andor⁵ – a Csehszlovákiában működő –, az Egyesült Magyar Párt (egyesült az Országos Keresztényszocialista Párt és a Magyar Nemzeti Párt, a továbbiakban EMP) egyik vezetőjeként az átcsatolás után Imrédy elképzeléseinek feltétlen támogatójává vált. Megkapta a Felvidék tárca nélküli miniszteri posztját, ami ugyan ideiglenes jellegű felhatalmazást jelentett és csak a visszacsatolt területre korlátozódott, mégis jóval korlátlanabb hatalommal rendelkezett, mint minisztertársai: ő állította össze a felhatalmazási törvény által megállapított 17 „felvidéki” képviselő névsorát, és az ország egészére hozott miniszteri rendeletek csak az ő ellenjegyzésével váltak érvényessé a visszacsatolt területen. Mivel az Imrédy-kormány által erőltetett szélsőjobboldali politikának nem volt parlamenti többsége, ezért a kinevezés legfontosabb kritériumává az Imrédyt támogató magatartás volt.

A kinevezés előtt pár nappal korábban a Bethlen politikai elképzeléseit támogató 8 *Órai Újság* még úgy tudta, hogy a 17 kinevezendő képviselő között Szüllő neve is szerepelt, ám neve a hivatalosan közölt listából már hiányzott.⁶ A korabeli politikai életben nagy feltűnést okozott Szüllő kihagyása, mivel a csehszlovák nemzetgyűlésből Magyarországra átkerült képviselők és szenátorok – két kivételtől eltekintve az EMP-ből – közül mindenki tagja lett a képviselőháznak. Szvatkó Pál – egyik cikkében – hívta fel Szüllő Csehszlovákiában kifejtett megbízható ellenzéki politikájára a konzervatív elit

4 1938. október 4-én a minisztertanácsi ülésen vetette fel, végül az újjáalakult kormány programjában kéri a házszabályok reformját. L. Ránki 1984, 960–968. p.; Sipos 1970, 64–66. p.

5 Szélsőjobboldali politikus. 1938. nov. 15-től 1940. ápr. 1-ig az Imrédy-, majd a Teleki-kormányban a felvidéki ügyek tárca nélküli minisztere. 1940. okt. 7-én a Magyar Megújulás Párt egyik alapítója és országos pártvezető helyettese. 1944. márc. 22-től aug. 17-ig tartó belügyminiszterségének időszaka alatt történt a zsidó állampolgárok deportálása.

6 Törvény a Felvidék visszacsatolásáról. 8 *Órai Újság*, 1938. nov. 9., 9. p.; Képviselőházi Napló (a továbbiakban: KN) 1935. XX. k. 309. 1938. dec. 5.

figyelmét. Véleménye szerint Szüllő személyét „nem szabad behúzni” a kormánypártban kialakult konzervatív-szélsőjobboldal között húzódó hatalmi harc sáncai közé, és az általa véghez vitt teljesítmény alapján megilletné a képviselőházi kinevezés.⁷

A feszültté vált belső helyzet ellenére a nyílt összecsapás mégsem bontakozott ki a két tömb között, mert a magyar politikai elit alkalmasnak találta a nemzetközi körülményeket Kárpátalja egészének megszerzésére. A rutén területért folytatott akció november 21-én a magyar kormány teljes vereségével ért véget, és ezután bontakozott ki a belpolitikai válság. A Nemzeti Egység Pártjából (továbbá NEP) a konzervatív Sztranyavszky Sándor⁸ vezetésével 54 képviselő lépett, ki és megalkották az ún. disszidensek csoportját.

November 23-án a képviselőház napirendi vitájában Imrédyék először szerették volna a 17 képviselő behívásáról meghozni a határozatot, hogy azután velük együtt megszavazzák a szélsőséges kormányprogramot. A kormányt leszavazták, Imrédy benyújtotta lemondását, amit Horthy, elsősorban külpolitikai okok miatt, csak november 27-én utasított el. (Sipos 1970, 58–72. p.)

A magyarországi politikai élet forrongása azonban nem csillapodott, csupán a színtere változott november 24–27-e között. A közjogi előkelőségek Horthynál előszobáztak, Imrédy összekötetései révén szimpátiatüntetésre vezényelte a bajtársi egyesületek tagjait, és ebben a feszült helyzetben felértékelődött az Egyesült Magyar Párt vezetőségi tagságából az „elfelejtett” tag. Szüllő keresztény-konzervatív politikai habitusa ellenkezett Imrédy szélsőjobboldali elképzelésével, de sokat tapasztalt, tekintélyes politikai múltja miatt személye értékessé vált mindkét oldal számára. A szélsőjobboldali kötődésű Albrecht királyi herceg őrnagyként Somorján teljesített katonai szolgálatot, és november 24-én meglátogatta Szüllőt bacsfai birtokán.⁹ Másnap már Imrédy miniszterelnök fogadta tanácskozássra.¹⁰ A rendelkezésre álló forrásanyag hézagos volta nem engedi meg, hogy részletesebben lehessen foglalkozni a tanácskozások tartalmával, mégis ezek a tárgyalások még inkább felhívták a konzervatív oldal figyelmét Szüllő személyére mint a szélsőjobb beállítottságú Jaross lehetséges ellenfelére. Nem véletlenül rótta fel Szüllő – később szállóigévé vált híres mondata – a konzervatív politikai elitnek, hogy csak a csehszlovákiai magyar kisebbség ismerte bensőségesen a magyarországi politika viszonyait, míg ez fordítva nem volt meg, azaz: „Pozsonyhoz közelebb volt Budapest, mint Budapesthez Pozsony”.¹¹

7 Sp: Szüllő Géza. *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. nov. 18., 1. p.; Szüllő Géza. *Budapesti Hírlap*, 1938. nov. 18., 3. p.

8 1938. máj. 14-től 1938. nov. 15-ig földművelésügyi miniszter; 1935. máj. 1-től 1938. máj. 17-ig a képviselőház elnöke.

9 *Képes Pesti Hírlap*, 1938. nov. 25., 2. p.

10 Őfőméltósága. *Magyarország*, 1938. nov. 26., 2. p.

11 Szüllő Géza nyilatkozik a felvidéki képviselők csoportjának felfogásáról. *Magyar Jövő*, 1938. dec. 6., 5. p.

A visszacsatolásról szóló törvény (1938. évi XXXIV. tc.) rendelkezett nemcsak a kinevezendő 17 képviselőről, hanem megadta a jogot Horthy Miklós államfőnek a 40 élethossziglan kinevezett felsőházi tagon kívül még négy személy kinevezésére is. 1938. november 27-én az államfő a visszacsatolt terület politikusai közül elsőként Szüllő Gézárt a „haza szolgálatában szerzett kiváló érdemei elismeréséül” élethossziglan a felsőház tagjává nevezte ki, és egyben a „magyar királyi titkos tanácsosi méltóságot” adományozta neki. Rajta kívül a kormányzó a visszacsatolt területről még két személyt nevezett ki.¹² Szüllő és társai felsőházi kinevezésének – feltehetőleg – az lehetett az egyik célja, hogy a magyar konzervatív uralkodó osztályoktól elforduló 17 képviselőt politikai szempontból ellensúlyozza a visszacsatolt területen. 1938–1944 között Szüllő politikai szereplésének elsődleges fórumává a felsőház intézménye vált.

Csehszlovákiában a demokratikus körülmények között nevelkedett és ennek következtében nem a túlközpontosított adminisztrációhoz szokott társadalmat az úri Magyarország igyekezett visszailleszteni saját társadalmi valóságába, ahol a társadalmi válaszfalak és osztálykülönbségek még erősen jelen voltak. (Simon 2014, 97–110. p.) Legitimációs szempontból Csehszlovákiában a szenátus¹³ tagjait demokratikus alapon választották meg, és ez jóval szélesebb társadalmi akaratot tükrözött, mint a felsőház,¹⁴ ráadásul az utóbbi tagjai politikai, gazdasági, tudományos intézmények, választás és delegálás, továbbá pozíció és kinevezés alapján volt összehívva. Amennyiben a leendő tagok a felsőház megnyitásától számított 15 napon belül bemutatták meghívó vagy megbízó levelüket, akkor „igazolások megtörténteig is jogosultak (voltak VGL) a felsőházi tagsággal járó jogaikat gyakorolni”, mégis csak a hosszú ügymenet után kerültek be a felsőházi tagok névsorába (1926. évi XXII. törvénycikk 36 §).¹⁵

A minisztérium felterjesztésére a kormányzó nevezte ki élethossziglani időtartamra 1938. november 27-i dátummal Szüllő Gézárt, aki kinevezését dec. 3-i ülésen mutatta be. A felsőház elnöke szintén ezen a napon mutatta be a kormányzói kinevezés alapján nov. 30-i dátummal készített miniszterelnöki átiratot is.¹⁶ A következő lépésben a felsőház elnöke mindkét iratot javaslatként céljából az igazoló bizottságnak adta ki. A felsőházi jogosultság igazolása a törvényi szabályozás alapján került elbírálásra, majd a beadványban az „igazolt felsőházi tagok névjegyzékébe” való felvételre javasolva.¹⁷

12 MNL K6 Elnöki és általános iratok. 54. köt. Horthy Miklós kormányzó által kinevezett tagok – Sörös Béla, Tost Barna – bejelentése a felsőházban, 1938. december 31.

13 Törvényhozó hatalom a nemzetgyűlés két kamarája volt: a képviselőház és a szenátus. Az utóbbi tagjait mindazok az állampolgárok választhatták, akik betöltötték 26. életévüket, szenátorokká csak azokat választhatták, akik elmúltak 45 évesek. Gyönyör 1992, 108–112. p.

14 A demokratikus rendszer és társadalom kapcsolatának ontológiai magyarázatára I. Lukács 1973, 275–279. p.

15 *A felsőház házszabályai*. Budapest, Athenaeum rt., 1936, 18–20. p.

16 Felsőházi Napló (a továbbiakban: FN) 1935-1940. IV. k. 12. 1938. dec. 3.

17 Felsőházi Irományok (a továbbiakban: FI) 1935-1940. IX. k. 370. sz. iromány.

Mivel minden rendben volt, ezért az igazoló bizottság javaslatát a felsőház plénuma elfogadta.¹⁸ Szüllő neve ezután került be a felsőházi tagok névsorába és jóval később – 1938. dec. 27-én – kapta csak vissza meghívólevelét.¹⁹

Szüllő számára nem okozott túl nagy nehézséget a magyar politikai életbe való reintegrálódás, bár a 20 éves polgári demokráciában eltöltött időszaka alatt elszokott az élesen elkülönülő társadalmi csoportok közötti érintkezés archaikus megszólításától, amit meg is jegyzett: „olyan szókinccs lett úrrá a magyar (politikai – VGL) nómenklatúrában, amelyet... még nem szoktam (újra – VGL) meg.”²⁰ Az 1938 előtti csehszlovák és az ez utáni magyar társadalmi mentalitás közti különbséget elemezve és kritizálva arra a következtetésre jutott, hogy a születés vagy a hivatal által determinált megszólítással – nagyságos, méltóságos – párhuzamosan Magyarországon „az emberek a rangjukon ülnek”, míg „nyugaton a társaságban az egyén helyettesítette a nevet, addig nálunk a név helyettesítette az egyént”.²¹ A Magyarországon még létező ún. rangkorságot teljes mértékben elutasította. (Romsics 2005, 194–195. p.)

A visszacsatolás utáni örömteli hetekben – egészen november 21-ig – elsősorban külpolitikai okok miatt nem volt illő nyilvánosan megvitatni a visszacsatolt terület képviselőire kinevezett személyek politikai megosztottságát, bár azt az „értő szemek” elől nem lehetett elrejtteni, hogy az EMP-nek a magyar Országgyűlésbe átkerült politikusai és Szüllő között nincs meg az összhang.

A visszacsatolt terület értelmisége által megfogalmazott „felvidéki szellem”²² kategóriája a politikai viták kereszttüzebe kerülve gyorsan elhasználódott, mert a különböző pártok célkitűzéseinek megfelelően újra és újra át lett fogalmazva. A kormány leszavazásának napján, november 23-án a képviselőházban Sztranyavszky Sándor és Jaross Andor vitába keveredett a felvidéki szellem értelmezése kapcsán. Az előbbi először azt az értelmezést utasította el – a liberális és demokrata politikai körök elképzelését –, hogy a visszacsatolt terület demokratikus társadalmi fejlődéséhez kéne igazítani a Magyar Királyság államberendezkedését. Jaross ezzel teljesen egyetértett, és félreérthetetlenül jelezte nemzetiszocialista elhivatottságát: „a népi magyar nemzeti szellemet.” Sztranyavszky másodsorban ezt is elutasította és „egy egységes és közös nem-

18 FN, 1935-1940. IV. k. 24. 1938. dec. 22.

19 MNL K6 Elnöki és általános iratok. Iratok. 13. csomag, iktatószám 531, 538, 540, 607.

20 MNL K 513 33, 36, illetve 42 tagú országos bizottság. 21. köt., 1939. márc. 27.; A rá következő hónapon a magyar királyi minisztérium kifejezésénél jelezte, hogy „magyarosabb... a magyar királyi kormány” kifejezés. MNL K 513 33, 36, illetve 42 tagú országos bizottság. 21. köt., 1939. május 3.

21 Szüllő Géza: Husz magyar esztendő. *Pesti Hírlap*, 1939. ápr. 2., 5. p.

22 A felvidéki szellem – a csehszlovák demokrácia hatásaként – állandósult motívumokban rögzült önképe: „nagyobb szociális érzékenység, közügyek iránti elhivatottság, érzékenyebb történelmi önreflexió”. (Simon 2015, 211–228. p.)

zeti közvéleményt” szeretett volna kialakítani konzervatív „keresztény és nemzeti irányban”, aminek fő akadályát Imrédy miniszterelnök politikájában látta.²³

A kinevezett képviselőházi és felsőházi képviselők közül egyedül Szüllő volt az 1918 előtti magyarországi parlamentnek is a képviselője, és mint ilyen, magának követelte az e képviselők feletti – egyfajta – „pártelnöki” pozíciót. Az eseményeket a belpolitikai viszonyok lassú konszolidálódásának nehézségeként interpretálta, aminek szerinte elsődleges oka, hogy a fiatalok nem ismerhették meg a régi Magyarországot, és más közjogi, gazdasági és politikai atmoszférában fejlődtek férfivá. A két politikus vitájához csatlakozva felfestett – formailag – egy közbülső harmadik megoldást, amely mégis a konzervatív politikai elit elképzelését volt hivatott támogatni. Kimondatlanul elutasította a nemzetiszocializmust, és elvetette a Sztranyavszky által csak „beneši” demokrácia fogalmának nevezett felvidéki szellem magyarázatot. Ezzel szemben elfogadta a visszacsatolt területnek a bethleni konszolidációhoz való feltétlen alkalmazkodását azzal a megkötéssel, hogy e terület csak abban az esetben lehet – ekkor már figyelt a magyar elit érzékenységre és nem használta a politikai értelemben leértékelődött felvidéki szellem kifejezést – „kovász” Magyarország politikai életében, ha társadalma mihamarabb és mind teljesebb mértékben vissza tud illeszkedni az anyaország közegébe, mert „ha az Ipoly és a Garam vize belefolyik a Dunába, az Duna lesz és megszűnik Ipoly és Garam lenni”.²⁴

A szélsőjobboldali sajtó Szüllőnek e megnyilvánulását – nem véletlenül – programnyilatkozatként értelmezte, és azt vetette a szemére, hogy az EMP Magyarországon újjáalakuló vezetőségi értekezlete előtt már szembe is ment az EMP és a kor fasiszta eszméivel.²⁵ Szüllő válaszában elutasította az EMP létrehozását, mert – véleménye szerint – a visszakért terület politikai képviseletét nem „topografikus alapon”, hanem az „elvek alapján” képzelte el, azaz a magyarországi pártokhoz való csatlakozást támogatta.²⁶ A Szüllőhöz közel álló Szvatkó Pál november 2-a után írt könyve dolgozta ki politikai használatra a „kovász” fogalmának történeti előzményét. Könyvében ecsetelte abbéli félelmet, hogy az ország szociális megreformálásának lázában a „bennünket fogadó általános várakozás” nem fog-e okozni a „könnyenhevülő nemzet túllelkes” hangulatában „hirtelen kiábrándulás” érzetet. A „kovász” szellemi termékét elfogadhatóvá kellett tennie a konzervatív politikai elit számára, ezért a Csehszlovákiában megtapasztalt demokratikus rendszert csak a „kovász” egyik – nem túl fontos – összetevőjeként kezelte, és a magyar kisebbség belső fejlődésének alapvető tendenciáit elsősorban a nyugati, nemzeti kisebbségek példaadó modelljei alapján magyarázta. (Szvatkó 1938, 5–9., 115–151. p.)

23 KN 1935-1939. XX. k. 1938. nov. 23. 285–286. p.

24 Szüllő Géza nyilatkozik a felvidéki képviselők csoportjának felfogásáról. *Magyar Jövő*, 1938. dec. 6., 5. p.

25 Uy Károly: Felvidéki nevelőintézet rt. *Magyarság*, 1938. dec. 11., 5. p.

26 Nincs külön felvidéki politika csak magyar politika van. *Esti Újság*, 1938. dec. 13.

A müncheni határok miatt a náci Németországnak kiszolgáltatottá vált Cseh-szlovákia helyzetét megnehezítette az okt. 7-ével létrejött és Berlin jóindulatát egyre inkább kereső autonóm Szlovákia (Slovenská Krajina) politikája, amely az első köztársaság demokratikus jogrendjének lebontásában és egy náci mintájú rendszer kiépítésében vélte megtalálni állami stabilitását. (Suško 1999, 420–431. p.; Bystrický 1999, 201–215. p.) Szlovák politikai körök viszonylag korán Magyarország értésére adták, hogy a magyar kisebbségre a reciprocitás elve vonatkozik, azaz annyi jogot kaphatnak a szlovákiai magyarok, amennyi jogot a magyarországi szlovákok. (Simon 2011, 104–121. p.)

Szüllő első pozsonyi látogatásakor adott interjújában különbséget tett a magyar és a szlovák politikai „irány és a cél között”. Elismerte Németország hatalmi térnyerését, de a szlovák politikusok adta irányt veszélyesnek tartotta a Cseh-Szlovák Köztársaságra és a térség más államaira nézve is. A magyar lakosság területi szétszórtságának és összefogásának programját a Szlovákiában maradt Esterházy János elképzelésében értelmezte, és kulturális alapon képzelte el ő is.²⁷ Megmaradt tekintélyével Esterházy pozícióját erősítette, mint ahogyan a visszacsatolt területen ez – a jól felfogott kölcsönösség érdekében – fordítva is igaz volt. Esterházyt úgy jellemezte, mint akinél „senki jobban az én intencióimat nem ismeri”.²⁸

1938. december 23-án Tasnádi Nagy András igazságügyi miniszter a képviselőház elé terjesztette „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” szóló törvényjavaslatot, amely már nem – mint az első zsidótörvény – vallási, hanem a származás, vagyis a fajiság alapján határozta meg a „zsidó” kategória fogalmát.²⁹ Mivel a törvényjavaslat nem tett különbséget a konvertita és az izraelita vallású állampolgárok között, ezért a keresztény egyházak, pártok és a kormány közötti összeütközés borítékolható volt. (Gergely 1987, 34–38. p.)

A zsidó lakosság asszimilálhatóságáról vita alakult ki a korabeli magyar társadalomban.³⁰ Szüllő válasza nemcsak az asszimilálhatóság elismerése volt, hanem elutasította a második zsidótörvény-tervezetet, mert az abban foglaltakat disszimilációs jellegűnek tartotta. Párhuzamosságot állított fel a nemzetiségi és a vallási kisebbség között, mégpedig a politikai lojalitás és hasznosság tekintetében, és ez alapján kijelentette: „van zsidó, van asszimilált zsidó, van nemzeti érzésű zsidó”, mint ahogy „van német, van asszimilált német és nemzeti érzésű német”. A törvényjavaslatban meghirdetett faji kritérium elvéről annyit mondott, hogy azt „nem tudták pontosan meghatározni... sem tudományossággal, sem vérvizsgálattal”.³¹

27 L. bővebben: Esterházy 1942, 12–19. p. Az egyes városok szórványmagyarságának összefogására létrehozott intézmény a Magyar Ház. (Simon 2011, 103–104. p.)

28 Magyarok Szlovákiában. *Nemzeti Újság*, 1938. dec. 13., 5. p.

29 KN 1935-1940 XII. k. 702. sz. 298–303. p.

30 Szüllő magyarországi társadalmi beágyazottsága és tekintélye nem volt olyan számottevő, hogy vitát generált volna. A vitára I. Juhász 1984, 79–81. p.

A *Pester Lloyd*³² által készített riportban leszögezte, hogy mondandója mentes lesz minden érzelemtől, és elsősorban a magyar állam jogi, politikai és gazdasági érdeke alapján vázolja fel azt a minimumot, amelyet a zsidótörvény-javaslat alapjának kellett volna tekintenie a képviselőháznak. Az államra nézve túlon túl veszélyesnek tartotta a törvényjavaslatban előirányzott hipergyors társadalomcserét, amely során – a rátermettség és tudás kontraszelekciójának érvényesülése mellett – a zsidó származású állampolgárok helyett keresztény származásúak jutottak volna pozíciókba. A társadalom antihumánus „megerőszkolása” helyett a keresztény társadalom gazdasági, értelmiségi pályákra történő inspirálását tekintette megfelelő megoldásnak – ez az elképzelése Bethlen István gondolatmenetének adaptálását jelentette.³³ Bírálta a retrospektív törvényalkotást, és a javaslat módosításának legfontosabb pillérévé a „elket” emelte volna, amely alatt a nemzeti kultúra és a szellemi környezet adta meghatározást ajánlotta értékmérőnek. Ez alapján három reformjavaslatot vetett fel: elhatároló vonal húzását javasolta a rég letelepült és a nemrég bevándoroltak között, azaz minden zsidó származású állampolgárnak megadta volna a polgárjogot, akinek ősei 1868-ig megszerzték az állampolgárságot;³⁴ másodsorban a megkeresztelkedetteket kivette volna a törvény hatálya alól; harmadsorban elutasította a zsidó kúria felállítását. A törvényjavaslat módosításait – az általa elvárt és sokszor használt – a magyar ember „nagylelkű” jellemétől várta, amely „nem hunyászkodik meg az erősebb előtt, nem sérti meg a nála gyöngébbet”.³⁵ Szűcs Jenő kutatásaiban (Szűcs 1984, 306–310. p.) foglalkozott a politikai és társadalmi hatalmat kezében tartó elit önkarakterológiájának kutatásával. A lovagias – nyílt – szabadságszerető tulajdonságok voltak a magyarországi vezető réteg ideálképe önmagáról, vagyis Szűllő a kissé korábban kialakított nemzeti öntuda-

31 „Aki teljes szívvel és lélekkel magyar akar lenni, az magyar – és aki ezt a tételt megtagadja, az megtagadja Árpád és Szent István gondolatát”. *Pesti Napló*, 1938. dec. 25., 9. p.; Az individuomok önmeghatározásáról I. Háberman 2014, 216–217. p.

32 Szűllő Géza: Bemerkungen zum zweiten Judengesetz. *Pester Lloyd*, 1939. jan. 8., 3–4. p.; A II. zsidótörvény javaslatról január végéig több konzervatív politikus szólt hozzá eltérően. L. Sós 1939.

33 Gerlóczy Lajos: „Nincs más totalitás csak az Isten!” Szűllő Géza a komáromi programról, a földreformról és a zsidókérdésről. *8 Órai Újság*, 1939. jan. 29., 3–44. p.; Vö. Romsics 1991, 271–272. p.; A rádiózás és a film fejlődésére rossz hatással volt a zsidótörvény, I. Ormos 2000, 573–590. p.

34 A magyarországi közhangulatnak megfelelően ő is faji alapon kezelte a kérdést, de a december 23-i zsidótörvény javaslatvezetéhez, sőt még az elfogadott törvény végleges szövegéhez viszonyítottan is – 1848. december 31. előtt születettekre vonatkozott – későbbi évszámot tartott volna kielégítőbbnek – 1868-ig megszerzett állampolgárságú személyeket – a zsidó kategória alóli mentesség és az elért asszimilációs tendencia viszonyának mérlegelésekor.

35 Számos módosítást ajánlottak a NEP bizottságai a zsidójavaslaton. Szűllő Géza a zsidójavaslatról. *Újság*, 1939. jan. 10., 3. p.

ton kérte számon a zsidó törvényjavaslat embertelenségét. Ezzel a tetteivel már országos kérdéshez szólott hozzá, és ideológiailag még jobban betagozódott a Bethlen-Sztranyavszky vezette konzervatív ellenzékbe. Nem véletlen, hogy a bethleni alkotmányt védő pártok és fórumaik 1938 decemberétől egyre határozottabban Szüllő Gézát méltatták Jaross ellenében, s ez személyi kérdésen kívül politikai állásfoglalást is jelentett.

A Szüllő és Jaross közötti rivalizálás lappangó stádiuma után, január közepétől kezdve az előbbi egyre nyíltabban dolgozott azon, hogy a visszacsatolt terület lakosságának elsődleges vezetőjévé küzdje fel magát. Ez ellen hatott két fontos tényállás: Jaross Felvidék tárca nélküli miniszterként a maga párthíveinek kedvezett a földosztásnál és az igazoló bizottság elmarasztalásaiban is; másodsorban pozíciójának köszönhetően a visszacsatolt terület képviselőit ellátó képviselők előtt megkérdőjelezhetetlen tekintélyre tett szert. (Tilkovszky 1967, 64–91. p.)

Szüllő Csehszlovákiában eltöltött húsz éve alatt nagyon jó kapcsolatot épített ki Eugenio Pacelli bíboros államtitkárral (1939. 3. 2.: XII. Pius néven pápa), és Rómában tartózkodása alatt, 1939. január 9–18. között tárgyalt is vele.³⁶ Vatikáni kapcsolatait – vélhetően – szerette volna felhasználni a szélsőjobboldali Jarossal szemben úgy, hogy az egyházi vezetés irányításával működtetett intézményrendszeren keresztül hatékony szócsovet találjon a visszacsatolt területen élő keresztény társadalom felé.

Rómából való visszatérésének másnapján – 1939. január 19-én Komáromban – részt vett az EMP újjáalakuló ülésén, de nem léptett be, mert elutasította a – korábban jelzett – területspecifikus politikai elkülönülést.³⁷ Továbbá, az ülésen megjelenő „totalitások hangulat” – véleménye szerint – nem egyeztethető össze „a megszentelt hagyományokkal együtt meg nem mozdítható” történeti alkotmánnyal. Jaross e tettét szűk látókörű politikai képességeiben – az ún. „abszolút jóhiszemű” gondolkodásában – látta, mondván, nem vette észre, hogy a területi alapon újjáalakuló EMP csak Magyarország mozgásterét szűkíti.³⁸

A hivatásrendi állameszmény és a náci Németország diplomáciai sikerei nem maradtak hatástalanok a politikai katolicizmusra nézve sem. Az Egyesült Kereszténypárt (a továbbiakban EKP) szélsőjobboldala erős szociális demagógiát és antiszemizmust fogalmazott meg. A párt közepén elhelyezkedő konzervatív – ebbe tagozódott be Szüllő is – irányzat alkotmányvédő céllal közösen lépett fel a párt bal-

36 A katolikus egyház feje, XI. Pius pápa 1937-ben közreadott „Mit brennender Sorge...” és „Divini redemptoris...” kezdetű enciklikái a náci új pogányság ellenében fogalmazódtak meg, tehát a megkeresztelkedett zsidó származású állampolgárok érdekében könnyen megtalálták a közös hangot. Zsigmond 1970, 149–222. p.

37 Az EMP pártprogramját illetően I. Gergely–Glatz–Pölöskei 1991, 442–445. p.

38 Politikai posta. *Nemzeti Újság*, 1939. jan. 29., 3. p.; Gerlóczy Lajos: „Nincs más totalitás csak az Isten!” Szüllő Géza a komáromi programról, a földreformról és a zsidókérdésről. 8 *Órai Újság*, 1939. jan. 29., 3–4. p.

oldalán elhelyezkedő demokratikus katolikus irányzat potenciális bázisával, és élesen szembefordult a párt fasiszta jobboldalával. (Gergely 1933, 144–155. p.; Balogh 1998, 79–136. p.)

Szüllő a nemzetközileg elismert egyházi centrum, a Vatikán álláspontját tolmácsolva támogatta a második zsidótörvény-javaslat párthatározati elutasításának elfogadását az EKP jan. 20-i pártértekezletén. A németországi náci sajtó a Vatikán tekintélyét ellensúlyozva bátorította az EKP szélsőjobboldali képviselőit azzal, hogy a Szüllő által közvetített mondatokat „reakciónak” minősítette.³⁹ Az EKP-ban a konzervatív elit politikai manővere nem sikerült, és a párton belüli véleménykülönbségek miatt a törvényjavaslat tárgyában való közös állásfoglalást a párt nem tudta pártkérdéssé emelni. Szüllő a pártértekezleten az EKP-nak tagjává válva megvalósította személyes-politikai életében az elvi alapon való visszarendeződést.

Az Imrédy-kormány megbuktatására, valamint egy lehetséges konzervatív kormánykoalíció létrehozására a disszidensek és szövetségeseik 1939. január közepétől komoly erőt fejtettek ki: éles parlamenti összecsapások, a kormányzónak átnyújtott memorandum, kormányellenes összejövetelek. A magyar politikai életben egyre inkább érlelődött az újabb belpolitikai válság, mert a Bethlen vezette ellenzék – Szüllő is része volt – egyre átütőbb erővel utasította el a totális fasiszta diktatúra megteremtésére irányuló törekvést. Ebben a helyzetben egyre fontosabbá vált Szüllő mint Jaross lehetséges politikai ellenfele, és ezért egyre inkább az események középpontjába került a felsőházban, a különböző díszvacsorákon s az újságok hasábjain tett nyilatkozatain keresztül. (Sipos 1970, 92–100. p.)

Károlyi Gyula – felsőház egyik informális vezetője – január 30-án megbeszélésre hívta össze az ellenzéki pártok felsőházi tagjait, akik közül kb. 150-en meg is jelentek. Az Imrédy-ellenes tüntetés szónokaként Szüllő is hitet tett az általa képviselt igazi felvidéki szellem mellett, amely már nem a Szvatkó Pál által kidolgozott „kovász” fogalmát tartalmazta,⁴⁰ hanem – Berki Gyula újraértelmezését – a felvidéki szellem fogalmát összekapcsolta a történelmi Felvidék rendi felkeléseinek történeti előzményeivel, kidomborította a több száz éves magyar történelmi vonalat, a rendi „szabadság” szellemiségét.⁴¹

Szüllő nagy megtiszteltetésben részesült, amikor a Nemzeti Casino évente megrendezett Széchenyi-vacsoráján elmondhatta serlegbeszédjét Horthy Miklós kormányzó és John Flournoy Montgomey amerikai követ előtt. A Széchenyi-serlegbeszéd alatt még

39 Német lap a Vatikánnak a magyar zsidókérdésben tett lépéséről. *Magyar Nemzet*, 1939. febr. 2., 5. p.

40 Továbbra is nagy a titkolódzás a II. zsidójavaslat módosításai körül. *Népszava*, 1939. jan. 31., 3. p.; Szüllő Géza: „Az igazi felvidéki szellem az alkotmányosság, a törvényesség. *Pesti Napló*, 1939. jan. 31., 7. p.

41 Berki Gyula: Felvidéki szellem csak a történelmi magyar szellem lehet. *Az Est*, 1939. febr., 2. 1–2. p.

tudatosabban domborította ki az újonnan megfogalmazott felvidéki szellem fogalmát, ami megfelelt a Berki Gyula által kidolgozott gondolatmenetnek. Először fordult szembe nyíltan az importált náci jelszavakkal. Szüllő fellépését az Imrédy által tervezett fasizálódás ellen elsősorban az a megfontolás vezette, hogy a leendő államberendezkedés utat nyit a náci német behatolás előtt, és Magyarország elveszítheti önállóságát, mivel a hazát, ahogy mondta: „mi nem vagyunk hajlandók kiadni senki kedvéért, senkinek Lebensraumul azért, hogy más ideológiák szerint a határokon felüli gondolatnak szolgáljon fizikai bázisul”.⁴²

Februárban folytatódott a több napig tartó konzervatív erődemonstráció, ami érlelte a közvéleményben Imrédy politikájának elutasítását, másrészt támogatta a kormányzót döntésében, hogy leváltsa Imrédy Bélát, és kinevezze Teleki Pált miniszterelnökké.⁴³

Imrédy miniszterelnöki leváltása előtt egy nappal komoly tanácskozások voltak a politikai elit körében. A jól értesült *Pesti Hírlap* szerint Teleki Pál miniszterelnöki kinevezésének napja előtt több prominens személlyel beszélt, köztük Szüllővel is.⁴⁴ A felsőházi tagsági jog megszűnésének egyik lehetséges módja az volt, hogy a felsőházi tagsággal rendelkező személy a minisztérium alá eső, fizetéssel járó új hivatalt vállalt el; ennek következtében mondott le többek között Imrédy Béla miniszterelnöki vagy Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszteri kinevezésekor.⁴⁵ Elképzelhető volt Teleki kormányalakításának az a forgatókönyve, hogy a Felvidék tárca nélküli miniszteri posztját Szüllőre osztja.

Valószínűleg ezzel függött össze Szüllő felkérése egy cikksorozat megírására, Husz magyar esztendő címmel. Cikkeiben konzervatív szempontból jelenítette meg „szabad-ságharcát ...az elszakított felvidéki magyarság érdekében”, amelyet az „igazi kereszténység és a szent istváni magyarság szellemében” írt meg, és amely cikkeknek mindig voltak aktuálpolitikai felhangjai.⁴⁶

A Teleki-kormány február 15-i kinevezése volt az első belpolitikai esemény, amely az alkotmányvédő pártok között kedvező elbírálásban részesült. Szüllő is így értékelte, s remélte, hogy ez a változás csak kezdete lesz a konzervatív rendszer megerősödésé-

42 *A Nemzeti Casino évkönyve*. 1939, 124–125. p.

43 Ormos 2000, 588–590. p. Kozma Miklós febr. 3-i naplóbejegyzésében már befejezett tényként kezelte.

44 Gróf Teleki Pál és Keresztes Fischer Ferenc kihallgatása a kormányzónál. *Pesti Hírlap*, 1939. febr. 16., 3. p.

45 Imrédy lemond a felsőházi tagságáról: FN 1935-1940 III. k. 266. 1938. máj. 19.; Keresztes lemondását elfogadja a felsőház: FN 1935-1940 III. k. 488. 1938. jún. 28.

46 A széles néptömegek előtt azzal magyarázták, hogy Szüllő szerint „Budapesttől sokkal meszebb esett Pozsony, mint Pozsonytól Budapest; s e megállapítást csendes büntudattal olvassuk”. A végkonklúzió szerint azért esett rá a választás, mert meg tudott maradni „magyarnak, s tudta magát egészen közel érezni Budapesthez, akkor is, amikor Budapest nem tudott mindent, eleget és biztosat Pozsonyról”. A felvidék tanítása. *Pesti Hírlap*, 1939. febr. 14., 1–2. p.

nek. Az új miniszterelnök politikai kvalitásairól beszélve a legfőbb erényének azt tartotta, hogy „ért az egyensúlyozáshoz” és „nem híve a totális állameszmének”.⁴⁷

A Bethlent vezérének tartó politikai csoport különböző szélsőjobbellenes politikai összejövetel megőrtásával fejezte ki – a továbbiak során is – Teleki támogatottságát, és egyúttal ösztönözte olyan lépések megtételére, amelyekről a kormánypártban és a politikai életben is a keresztény-konzervatív irányzat megerősödését lehetett várni. (Romsics 1991, 276–278. p.) Ebbe a koncepcióba tartozott bele Szűllő kinevezésének követelménye a Felvidék tárca nélküli miniszteri pozíciójára.

Szűllő kinevezését támogatta az az összejövétel is, amely során díszvacsorát rendeztek március 1-jén Esterházy János és Szűllő Géza tiszteletére.⁴⁸ Zsitvay Tibor az ünnepeltek köszöntésekor nem hagyott kétséget afelől, hogy a NEP-en belül komoly képviselői támogatottsággal rendelkező Imrédy ellen jöttek össze, aki korábban miniszterelnöki pozícióból támogatta azokat a bizonyos lejtőn hanyatt-homlok guruló szekereket, amelyeket „legalábbis a közjogi szakadék tájékáról sikerült” elterelniük, de a veszély fennállása miatt további összefogásra ösztönözte az egybegyűlteket.⁴⁹

Szűllő volt az est egyik vezérszónoka, akinek a véleménye szerint a „hála olyan virág, amelynek gyökere messze a jövőbe nyúlik” előre, s ezen elv alapján Csehszlovákiában eltöltött 20 éve alatt neki nem volt semmilyen eredménye „mert azt más (értsd: magyar állam, ill. Teleki VGL) sem ismerte el”. Személye és a 17 képviselő közötti súlyozásban magát a kisebbséghez tartozónak vallotta, mert az „intelligencia mindig kisebbség, a publikum a többség”. Megalkotta a különböző területi alapon választott képviselők és választóik számarányának ún. archimedesi törvényét: „minden képviselő annyit veszít fajsúlyából, mint az általa képviselt területnek fajsúlya”.⁵⁰

A díszvacsorán végül három szatirikus példabeszédet mondott el, amelyekből a jelenlévők kiolvashatták a magyar politikai élet visszásságait, és amelyek komoly közbeszéd tárgyává váltak. Elmondta, hogy egy esetben pont déli 12 órakor egy dongó rászállott a torony harangjára. Ebben a pillanatban – mert dél lett – megkondult a harang, mire a dongó lenézett és azt mondta, hogy ő harangozott. A jelenlevő politikusok tisztában voltak azzal, hogy a példabeszéd a Felvidék tárca nélküli miniszteréről, Jarossról szól.

Bethlen harmadik felszólalóként összegezte az előző hónapok fejleményeit és a 17 képviselőről beszélve kifejtette, hogy az összejövétel célja a szélsőjobboldal ellen irányult, nem pedig azok ellen, akik a kormánypárton belüli kétértelmű és bizonytalan

47 Szűllő Géza: Das politische Gesicht des Grafen Paul Teleki. *Pester Lloyd*, 1939. febr. 17., 4. p.

48 Napi Hírek. *Pesti Hírlap*, 1939. febr. 26., 14. p.

49 Utolsó percben sikerült megállítani a divatos szelek szárnyán repülő versenyvitorlást... *Népszava*, 1939. márc. 3., 5. p.

50 Az egész jobboldali ellenzék ünnepelte csütörtök este Szűllő Gézát és gróf Esterházy Jánost. *Pesti Napló*, 1939. márc. 3., 5–6. p.; Bethlen koncentrációs kormány elképzelésére l. Romsics 1991, 274–275., 277. p.

magyar parlamenti helyzetbe kerültek be. Szüllő politikai elkötelezettségét ajánlotta a megszólított 17 képviselő figyelmébe, mert – véleménye szerint – „azt a magyar kisebbséget, amelynek vezetője Szüllő Géza volt, nem lehetett félrevezetni”. A bethleni felszólalás célja a visszacsatolt területről behívott és a szélsőjobboldalt erősítő képviselők leválasztása volt az Imrédy–Jaross politikai vonalról. A felvidéki szellem fogalma alatt ezúttal azt értette, hogy a „realitások felismerése”, nem pedig a „Nemzeti Casinót a viskótól” elválasztó magatartás volt az a képesség, amelynek köszönhetően a képviselőknek a múltban sikerült megtalálniuk Csehszlovákiában való megmaradásuk feltételeit.⁵¹

Az utolsó felszólaló a pozsonyi születésű Friedrich István volt, aki el volt ragadtatva Szüllő „igazi szellemiségektől sziporkázó” beszédétől, amelyben az „igazi felvidéki szellemiség: rövid, de velős” sztereotípiáját fogalmazta meg. Ettől az időtől kezdve sokszor került a napi híradásokba Szüllő egy-egy vicces megszólalása, sőt a politikai életből merített humornak ő lett az egyik tudora a nagyközönség előtt.⁵²

A szélsőjobboldali sajtó a konzervatív tábor taktikáját nem hagyta megtorlatlanul és Szüllőt olyan dongóhoz hasonlította, aki „jól ismerhette a puritán éltető harangozót (Bethlen Istvánt VGL), aki odafent 20 évig kongatta a magyarság vészharangját”. Ebben a kontextusban a 17 képviselő mint a „kisebbségi szerepre kárhozott értelmiség jobbjai” voltak értelmezve, akik nem támogatják Szüllőnek azt a politikai ambícióját, amint azt a konzervatív politikai elit, azaz a „dongólárma sürgeti” a harang körül.⁵³ A szélsőjobb beállítódású *Új Magyarország* lapnak csak az tűnt fel, hogy a kiélezett politikai helyzetben a *Népszava* „Jaross Andort szidja, Szüllő Gézát dicséri”.⁵⁴

A politikai helyzetet szemlélve az egymásnak feszülő erők helyzetére elsősorban az új miniszterelnök – Teleki Pál – volt hatással, aki a választások előtt nem vette vissza a disszidenseket, nehogy ürügyet adjon az imrédysták és az ellenzéki náci pártok „összeborulására”, másodsorban a disszidensekkel való együttműködést elutasította, mert az kiválthatta volna Berlin rosszallását és a magyar külpolitika – újólaj – előterébe jutott rutén területi revízió sikerességét veszélybe sodorhatta volna. Teleki parlamenti bemutatkozásakor még elutasította a jobboldali szélsőséget, majd apránként egyre több engedményt tett Imrédynek, végül március 7-én teljesen visszavonult. Továbbá, Berlin gyanakvásának elosztatása érdekében Teleki a politikai irányvonal változatlanágát hangoztatva meghagyta a meglehetősen egyoldalú német orientációjú

51 Gróf Bethlen István feltűnő beszéde a disszidenseknek Szüllő Géza és Esterházy János tiszteletére rendezett politikai vacsoráján. *Nemzeti Újság*, 1939. márc. 3., 7–8. p.; Képeken megörökítve: *Képes Pesti Hírlap*, 1939. márc. 4., 1. p.

52 Az egész jobboldali ellenzék ünnepelte csütörtök este Szüllő Gézát és gróf Esterházy Jánost. *Pesti Napló*, 1939. márc. 3., 6. p.; Politikai humorát illetően lásd még: Hortobágyi 1940, 1052. p.

53 Az a dongó. *Magyar Jövő*, 1939. márc. 7., 3. p.

54 Rajniss Ferenc: A marxista munkásnyúzóknak bűnlajstroma. *Új Magyarország*, 1939. márc. 5., 3. p.

minisztereket, akiket a későbbiek során nem feltűnő módon igyekezett lecserélni. (Sipos 1970, 104–105., 108. p.) A belpolitikában tisztán sem a bethleni, sem az imrédyi politika nem érvényesült, hanem egy köztes politika, amely csak fokozta a politikai bizonytalanságot.

Szüllő márc. 1-jén kifejtett beszédében különös gonddal fogalmazta meg, hogy a kormány által kinevezett 17 képviselő⁵⁵ (1938. évi XXXIV. tc. 2§) egy része (6 személy) Csehszlovákiában nem a parlamenti választásokon mérettette meg magát, hanem csak tartománygyűlési választásokon, ami politikai értelemben olyan platformot teremtett velük szemben, amelyben megtalálhatta számítását minden alkotmányt védő képviselő.⁵⁶ A Csehszlovákiában 1935-ben megtartott kétkamarás nemzetgyűlési választások során a két ellenzéki párt – az Országos Keresztényszocialista Párt és a Magyar Nemzeti Párt – soraiából 9 képviselőházi és 5 szenátori képviselő lett megválasztva (ebből négy személy Cseh-Szlovákiában maradt).⁵⁷ 1938-ban a magyarországi képviselőházba a 14 személyből – Szüllő nélkül – 9 képviselő volt kinevezve, akikből Szüllő csak 7-nek a kinevezését tartotta jogszerűnek. Időközben a főispánná kinevezett Korláth Endre lemondott képviselői kinevezéséről, ami Jarossal szembeni nyílt szembe fordulásnak minősült.⁵⁸ Az 1937-ben betegeskedése miatt lemondó Törköly József helyére kinevezett Szilassy Béla lehetett – feltehetőleg – az általa el nem ismert mandátum. Az előbbi számítás alapján kinevezett 17 képviselő közül 10 képviselő kinevezését utasította el. A 6 tartományi szinten megválasztott képviselőkön kívül Szilassy és a korábban lemondott Korláth személye, valamint az első bécsi döntéssel vissza nem került területeket képviselő személyek: Fenczik István az Orosz Nemzeti Autonóm Párt képviselőházi, valamint Földesi Gyula a kárpátaljai Autonóm Földműves Szövetség szenátusi tagja. Szüllő nem mondta el, milyen módon kellett volna a kormánynak kiválasztania a 17 képviselőt, de az alkalmazott kiválasztási mechanizmust elutasította, mert a magyarországi képviselőházba más „jurisprudentiával behozhattak volna egészen más

55 Az 1938-ban kinevezett képviselők. A csehszlovák prágai nemzetgyűlés képviselőházának tagjai közül: Jaross Andor, dr. Porubszky Géza, dr. Holota János, dr. Szent-Ivány József, dr. Korláth Endre, dr. Fenczik István; a cseh-szlovák prágai nemzetgyűlés szenátusának volt tagjai közül: dr. Szilassy Béla, dr. Turcsányi Imre, dr. Pajor Miklós, Füssy Kálmán és Földesi Gyula; Szlovákia volt tartománygyűlésének tagjai közül: dr. Salkovszky Jenő, dr. Giller János, Virágh Béla, Gürtler Dénes; Kárpátalja tartománygyűlésének volt tagjai közül: Ortutay Jenő és R. Vozáry Aladár. FN IV. k. 13.

56 Ezt az elvet a március 1-jei díszvacsorán fogalmazta meg először.

57 Az 1935-ben megválasztott képviselők és szenátorok névsora. Képviselők: Esterházy János, Holota János, Jaross Andor, Korláth Endre, Nitsch Andor, Petrášek Ágoston, Porubszky Géza, Szent-Ivány József és Szüllő Géza; szenátorok: Hokky Károly, Pajor Miklós, Füssy Kálmán, Turchányi Imre, Törköly József (1937-ben Szilassy Béla váltotta fel). A 14 nemzetgyűlési képviselőből 4 politikus Cseh-Szlovákiában maradt: Esterházy János, Nitsch Andor, Petrášek Ágoston, Hokky Károly.

58 Korláth Endre képviselőházi lemondásáról lásd KN. 1935 XXI. k. 213. 1939. jan. 12.

képviselőket” is. Azt is felrótta a kormány kinevezésénél, hogy a népképviseleti arány szerint a visszacsatolt területnek 26 képviselő járt volna.⁵⁹

Szüllő és Jaross vetélkedése március 1-je után átterelődött a visszacsatolt terület érdekvédelmére kinevezett képviselők kérdésére, mivel a képviselőház igazoló bizottsága még nem igazolta őket. A tartománygyűlési felhatalmazással rendelkező tehetségesebb politikai ágensek igyekeztek több kérdésben is közeledni a konzervatív-keresztény szemlélethez. A zsidó törvényjavaslat kérdésében így tett R. Vozáry Aladár is, aki hasonló hangokat ütött meg, mint Szüllő.⁶⁰

Ezzel szemben a személyes megtámadtatás címén kérte ki magának Gürtler Dénes képviselő, hogy a szociáldemokrata Peyer Károly kétségbe vonta képviselői mandátumát, mivel őt a tartománygyűlésbe csak „6 000 szavazó választotta meg”. Az eset miatt Matolcsy Mátyás epésen visszavágva kárhóztatta az értelmi szerzőt: „Szüllő Géza bankigazgatóságokba jött be”, és ennek köszönhető a rohamosan javuló gazdasági helyzete.⁶¹ Való igaz komoly pénzügyi igazgatóságok testületeibe nyert tagságot – Fonciére Általános Biztosító Intézet⁶² és a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank⁶³ – március 1-jei felszólalása után. Nem rajta múlt, hogy nem sikerült megvalósítani a képviselőházban a keresztény-konzervatív fordulatot.

A képviselőház igazoló bizottsága 1939. március 7-én hozta meg a döntést a 16 képviselő igazolásáról, amely elfogadta a Jaross közreműködésével kinevezett személyeket.⁶⁴ Ez Szüllő számára komoly vereségnek számított, mégis a közelgő választások hagytak némi reményt a változtatásra.

Szüllő nem fordult szembe nyíltan Telekivel, de aggodalommal szemlélte fokozatos visszavonulását Imrédyvel szemben. A képviselőház folyosóján már ekkor tudták, hogy a visszacsatolt területeken nem lesz választás.⁶⁵ A visszacsatolt területen megtartandó választások elmaradása mérhetetlenül letörte, és az első nyilvános szereplésekor a sajtó tudomására is hozta képviselőházi politizálásának végét: „először szólok fel politikamentesen, mert harcomat már megharcoltam, a politikától visszavonulok, s átadom a helyemet a fiatalabbaknak.”⁶⁶ Szüllő és Jaross nyílt belpolitikai rivalizálása

59 MNL K 513 33, 36, illetve 42 tagú országos bizottság. 21. köt., 97. p.

60 Kiállt a „félvérek”, és megkeresztelkedett zsidó származású magyar állampolgárok mellett, miközben kiemelte – Szüllő korábbi javaslatátételében szintén ezt tette – mondandójának nemzeti szempontú interpretálását. KN 1935-1940 XXII. k. 255–258. 1939. márc. 9.

61 Gürtler Dénes személyes megtámadtatás címén beszél. *Magyarország*, 1939. márc. 10., 2. p.; KN 1935-1940 XXII. k. 252. 1939. márc. 9.

62 Új ügyvezetőség a Fonciére-nél. *Városok Lapja*. 1939. márc. 16., 136. p. Kiszélesítik a Fonciére Biztosító Intézet működési körét. *Szentesi Napló*, 1939. márc. 12., 10. p.

63 A magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank. *Honi Ipar*, 1939. márc. 15., 28. p.

64 KN 1935-1940 XXII. k. 161-162. 1939. márc. 7.

65 Választási kérdések a Ház folyosóin. *Pesti Hírlap*, 1939. márc. 10., 2. p.

66 Szüllő Géza visszavonul a politikától. *Budapesti Hírlap*, 1939. márc. 15., 6. p.; A szlovák füg-

ezzel befejeződött, mert az előbbi megértette, hogy beláthatatlan időre kiszorult a képviselőház ülésterméből.

A márciusi hónap második felében az ipartestületek szervezeti szabályozása volt napirenden a 36-os bizottság zárt ülésén, de Szüllő csak marginálisan foglalkozott a témával és mérhetetlen csalódásának adott őszintén hangot. Retorikai elemeket nem nélkülöző felszólalásában végigvette a Felvidék tárca nélküli minisztere intézkedéseinek azon körét, amelyek ellentmondtak a „magyar szabadság fogalmának”. Hiányolta, hogy a „jogfolytonosság folytonos emlegetése mellett” nem lett lebontva a 20 éves csehszlovák jogfejlődés, miközben a „corpus separatum által Magyarország institúcióit” veszélyeztette az az észjárás, amely „teljesen idegen a magyartól”. A következő mondatában aztán nem hagyott kétséget afelől, hogy milyen észjárásra gondolt: „totalitásnak még a gondolatát is elutasítom.” A felvázolt fejlődési út elkerülésének egyetlen kézenfekvő megoldását a visszacsatolt területen is megtartott választásban látta, amely egyúttal a „magyar állam stabilitását” is jelenthetné, mert csak így nem károsodna a visszacsatolt terület társadalmának tudatában a „magyar államhoz való ragaszkodás”. A Teleki-kormány konjunkturális ígéreteinek hamis illúziója után végül levonta a többször hangoztatott véleményét, amely ekkor sokkal keserűbben hangzott, mint bármikor korábban: „Pozsony tényleg olyan messze esett Magyarországtól... (mert VGL) nem tudják, hogy ki mennyit ér, ki honnan való”.⁶⁷

Fél hónappal később megjelent írásában kritika alá vette Teleki miniszterelnök felvidéki politikáját, és Csehszlovákiával való összehasonlításában az utóbbi került ki győztesen, mert ott a „politikát pénzzel támasztották alá és a pénzt a politikával erősítették meg”, és az elképzeléseknek megfelelően „az utolsó fokig konzekvensen végrehajtották” a propagandát, amit – véleménye szerint – a „magyarok sohasem tudnak megtanulni”.⁶⁸ E kritikájával valójában a két államjogi berendezkedés közötti különbségről állított ki bizonyítványt.

A képviselőház által megtárgyalt és elfogadott törvényjavaslatot – a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásáról – a felsőház egyesített bizottsága 1939. március 31-én tárgyalta (a felsőház jogkörére lásd: 1926. évi XXII. tc. 31.§.). A felsőház többsége elutasította a faji alapon való törvényalkotást. A tárgyalás kezdete előtt Serédi hercegprímás először Teleki miniszterelnökkel, majd Szüllővel is váltott pár szót, amit a szemfüles tudósító észrevett és rákérdezett a zsidótörvény-javaslat várható felsőházi fogadtatására. Szüllő válaszában nem sok reményt hagyott azon magyar állampolgároknak, akik a felsőháztól a törvényjavaslat elutasítását várták: „Egy rossz törvényt meg lehet

---

getlenséget ünnepelte Szüllő Géza a keresztényszocialisták márciusi ünnepélyén. *Nemzeti Újság*, 1939. márc. 15., 2. p.

67 MNL K 513 33, 36, illetve 42 tagú országos bizottság. K 513, 21. köt. 93–98. p.

68 Szüllő Géza: Husz magyar esztendő. Visszaemlékezések az elszakított Felvidék küzdelmeire. XVI. *Pesti Hírlap*, 1939. máj. 18., 4. p.

javítani, de egy jó kormányt elrontani s a helyzetét elrontani, – az már nehezen hozható helyre.”⁶⁹

A felsőház egyesített bizottságának tagjai két részre szakadtak a törvényjavaslat megítélését illetően. Wekerle Sándor – az első zsidótörvény kiértékeletlensége ellenére – korainak tartotta a törvényjavaslatot, mégis általánosságban el akarta fogadni, és a részletekre vonatkozóan albizottság felállítását ajánlotta határozati javaslatában.

A másik határozati javaslatot Szüllő nyújtotta be: a törvényjavaslat végrehajtásának ügyét egy kormánybiztos és egy ellenőrző bizottság alá rendelte volna, aminek egyik részét a képviselőház tagjai közül sorsolással, míg a másik részét a felsőház elnökének jelölésével hozták volna létre. Az együttes bizottság végül elvetette Szüllő határozati javaslatát 46/24 szavazat ellenében.

Wekerle határozati javaslata alapján az egyesített bizottság az általános vita berekesztése után elnapolta üléseit mindaddig, amíg az albizottság a részletekre vonatkozó javaslatait elő nem terjesztette.⁷⁰ A 18 tagú albizottság tagjai közé Szüllő nem kerülhetett be, mert tagjait az együttes bizottságot alkotó egyes bizottságok elnökei és előadói, továbbá a törvényjavaslat együttes bizottságának előadója alkották.⁷¹ Szüllő a javaslat vitáiban mindig a főszonekok között szerepelt, mégse került be az albizottságba, mert a felsőház rendszeres időközökben megválasztott egyes bizottságaiba egyszer sem került be úgy mint elnök vagy előadó.

A felsőház együttes bizottsági ülésének végén Teleki Pál miniszterelnök beszédében kitért a Szüllő indítványában szereplő kormánybiztos intézményére is, amelytől – véleménye szerint – sokkal hatékonyabb működésre képes a hivatalos közigazgatási apparátus.⁷² Szüllő ezzel a kijelentéssel tisztában volt és javaslatának pont az volt a lényege, hogy hosszú-hosszú évekre elhúzza a törvény jogfosztásának életbe léptetését a törvény értelmezésében zsidónak minősülő állampolgárokkal szemben. A *Népszava* a két indítványt értékelve Szüllőét tartotta kevésbé veszélyesnek.⁷³

A Monarchiában és Csehszlovákiában létrejött társadalmi rétegződés és államélet közötti kapcsolat elemzését – írta Szüllő másnapi cikkében – összekapcsolta a nepotizmussal, megállapítva egy jellegzetes „észjárást”, amely kisebbség és többség vonat-

69 Izgalmas tanácskozások a felsőházban. 8 *Órai Újság*, 1939. ápr. 1., 5. p. Teleki megbuktatása esetén a szélsőjobboldali előretöréstől tartottak az egyházi vezetők: Ravasz 1992, 212–213. p.

70 A felsőház egyesített bizottságai általánosságban elfogadták a zsidójavaslatot. *Pesti Napló*, 1939. ápr. 1., 5–7. p.; Élesen bírálták a zsidójavaslatot a felsőház bizottságában. *Orosházi Friss Újság*, 1939. ápr. 1., 3. p.

71 FI 1935-1940 IX. k. 317-318. 1939. ápr. 13.

72 Nagy vita a felsőház egyesített bizottságaiban a zsidójavaslatról. *Nemzeti Újság*, 1939. ápr. 1., 4–5. p.

73 Az emberek boldoggá tétele helyett mesterségesen szülik a tragédiákat. *Népszava*, 1939. ápr. 1., 7. p.

kozásában hasonló tendenciákat mutat mind a két államban. Mindkét államalakulat közigazgatásában a vezető réteg „a maga fiát helyezte el”, amit az alattuk levő társadalmi rétegek elutasítottak. A közigazgatásból kimaradt alsóbb rétegek a „társadalmi megnemértettségéből” adódóan – hangzik az áthalláson alapuló általános tétele – „nemzeti különbséget láttak ott, ahol társadalmi különbség volt”.⁷⁴

A keresztény-konzervatív elit eredeti álláspontja a „kereszténység” teljes honorálása volt, azaz annak az érvényesítése, hogy aki megkeresztelkedett, az nem tartozik bele a zsidó kategóriába. Miután azonban egyértelművé vált, hogy ezt az elképzelést nem tudják keresztülvinni, másféle megállapodás született. A törvény végleges szövegében – a felsőház módosítási javaslatainak egy része bekerült a törvény végleges szövegébe, de csak a faji megkülönböztetésen keresztül érvényesült a keresztény hit felvétele – végül létrejött a kivételek három csoportja.

Zsidónak minősült az, aki 1939. január 1. napja előtt kötött házasságából született, és akinek egyik szülője és legfeljebb két nagyszülője izraelita vallású volt. Ezen paraméterekkel rendelkező magyar állampolgár csak akkor kerülhetett ki a zsidó kategória alól – a kivételek első csoportja –, ha személye megfelelt a következő feltételeknek: szülője áttért a házasság előtt a keresztény hitre; az adott szülő ún. reverzálist kötött, vagy ha a gyermek 7 éves koráig keresztény vallású lett, de mindkét utolsó esetben a szülőnek is át kellett térnie legkésőbb 1939. január 1-ig.

A kivételek második csoportjába azok a személyek tartoztak, akik az 1914–1918 közötti háborúban tanúsított katonai vitézségükért nagyobb fokozatú katonai kitüntetést szereztek, bár ezen személyek – gyerekeire nem vonatkozott – kivételezésük dacára zsidónak tekintendő személyek maradtak, de a törvényjavaslat több korlátozása alól mentesítve voltak.⁷⁵ A kivételek első csoportja a képviselőházban elfogadott formában lett elfogadva, a kivételek második csoportja nem érdemleges kérdésekben változott csak meg.

Az 1910–1913. évfolyam tényleges szolgálatot teljesített izraelita tűzharcosoknak című emlékirat 1939. március 20-án Szüllő ellenjegyzésével volt a felsőházba benyújtva, amelyben – Szüllő epitheton ornansa fontos indokká vált – a „lovagias magyar szellem” léteire hivatkozva az emlékirat írói azt kérték, hogy e csoport a „jelen törvény alkalmazása szempontjából (katonai szolgálatuk miatt VGL) nem tekintendők zsidónak”.⁷⁶ A Szüllő által támogatott polgári megkeresés tartalmánál fogva csak a kivételek második csoportjának ún. kivételezett helyzetére aspirálhatott. A felsőház együttes bizottsága április 13-án – majd a felsőház plenáris ülésén április 15-én – elfogadta a kiküldött albizottság módosító javaslatát, de a 2. § szűk keresztmetszetébe még így sem fért

74 Szüllő Géza: Husz magyar esztendő. Visszaemlékezések az elszakított Felvidék küzdelmeire. XI. *Pesti Hírlap*, 1939. ápr. 2., 5–6. p.

75 FI 1935-1940. IX. köt. 408. sz. irat, 288–289. p.

76 MNL K6 elnöki és általános iratok, iratok. 14. csomag, 126. iktatószám.

bele az 1910–1913. évfolyam tűzharcosainak mentesítése, ezért az együttes bizottság a felsőház részére készített jelentésében annyiban intézte el a beadványt, hogy a jelentést Szüllő „által ellenjegyzett irat ismeretében tette meg”.⁷⁷

Szüllő Husz magyar esztendő c. cikksorozatának két soron következő cikke szintén az adott magyar belpolitikai helyzetnek szólt. Az áprilisban megjelent két cikkből az egyik a „cseh elnemzetlenítés – magyar ellenállás”⁷⁸, míg a másik a „cseh parlament”⁷⁹ alcímen jelent meg. Az előbbi az állami és hivatalnoki apparátus „elnemzetlenítése” elleni védekezés lehetőségeiről szólt, míg az utóbbi az 1918 előtti magyar parlamenti életet hasonlította össze a csehszlovák képviselőházzal, ahol a képviselők viselkedése és kommunikációja – megfogalmazása szerint – „szertelen” volt. A szöveg végső konklúziója, hogy aki a politikában „nem tudja megfékezni magát, annak nincs jövője soha”. Az utolsó két mondat pedig jövőbe látó módon fogalmazta meg a politikai szertelenség ítéletét: „bármekkora is a hatalom, a pusztulásba vezet. A fák nem nőnek egekig.”

Az Országgyűlés felsőházáról hozott törvény értelmében (1926. évi XXII tc. 31§), egy esetleges egyet nem értés esetén össze kellett ülnie a képviselőház és a felsőház előkészítő bizottságának. Az első ülésen április 26-án nem történt megegyezés, ezért az igazságügyi miniszter javaslatára a két ház képviselőiből tíz-tíz tagú albizottságot hoztak létre a kérdés további tisztázására. A felsőház részéről Szüllő Gézát is beválasztották az albizottságba.⁸⁰ E személyek névsora nem hagyott kétséget afelől, hogy nehéz tárgyalások elébe néz az albizottság.

Végül megalkották a kivételek harmadik kategóriáját, amely csoportban a személyek nem minősültek zsidónak, de a törvény némely paragrafusára így is vonatkozott rájuk.⁸¹ Szüllő az elért eredményt nagyon „soványnak” találta.

77 FI 1935-1940. IX. köt. 409. sz. irat, 318–321. p. 1939. ápr. 13.

78 Szüllő Géza: Husz magyar esztendő. Visszaemlékezések az elszakított Felvidék küzdelmeire. XII. *Pesti Hírlap*, 1939. ápr. 13., 5. p.

79 Szüllő Géza: Husz magyar esztendő. Visszaemlékezések az elszakított Felvidék küzdelmeire. XIV. *Pesti Hírlap*, 1939. ápr. 23., 3. p.

80 A felsőház albizottságának névsora: Töreky Géza, Serédi Jusztinián, Glattfelder Gyula, Ravasz László, Radvánszky Albert báró, Wekerle Sándor, Purgly Emil, Somsich Elemér, Szüllő Géza, Tolnay György báró, és Fabinyi Tihamér.

81 Első paragrafus első bekezdése alapján e személyek menthetetlenül bekerültek a zsidó kategóriába: ha ő maga vagy mindkét szülője, vagy több mint két nagyszülője volt izraelita vallású. A harmadik bekezdés az ilyen adottságokkal rendelkező egyéneket mentesítette, ha megfeleltek a nagyon szigorú előírásoknak: a szülőknek 1848. dec. 31. előtt kellett Magyarországon területén születniük – ha nem ekkor születtek, akkor az ő szüleiknek –, és kereszténynek kellett válniuk 1919. január 1-ig. Az ilyen szülők gyermekeinek pedig születésüktől keresztényeknek kellett lenniük, de ez csak 1939. január 1-je előtt születettekre vonatkozott. Vö. KI 1935-1940 XIII. k. 756. sz. irat, 106–110. p.; FI 1935-1940. IX. köt. 414. sz. irat, 328–329. p. 1939. ápr. 27.

Bethlen István lemondott a választásokon való megmérettetéséről, mert a korszakban – véleménye szerint – csak szélsőséges programmal lehetett bejutni a képviselőházba. A szélsőjobboldali *Felvidéki Magyar Hírlap* (a továbbiakban FMH) ennek apropóján Bethlen személyét „útszéli hangnemben” becsmérelte és politikáját idejétmúltnak értékelte. Gróf Esterházy János megjelent cikkében összehasonlította az 1938 előtti *Prágai Magyar Hírlappal* és megállapította, hogy akkor Bethlen és Szüllő „szoros egységben” dolgozott a magyar érdekekért, addig az FMH „letért az egyetlen helyes útról”, s Bethlen mellett olyan kiváló személyeket igyekezett politikailag ellehetetleníteni, mint Szüllő Géza, „akinek egy szaváért vagy kézszorításáért azelőtt általunk jól ismert törtető urak valószínű marathoni futást rendeztek”. A visszacsatolt területeken elmaradó választások miatt Szüllő képviselőházi ambíciói is ellehetetlenültek, és Esterházy a csehszlovákiai magyar politika egyik alakítóját a Trianon utáni Magyarország legnagyobb konzervatív államférfijához, Bethlenhez hasonlította.⁸²

Magyarország 1935. április 27-ére összehívott országgyűlése 1939. május 4-ig ülésezett, és az ugyanezen hónapban megtartott választásokból kimaradt a visszacsatolt terület lakossága. A törvény szerint 1940. június 30-ig kellett volna megtartani a választásokat (1939. V. tc.).⁸³ A képviselők újra meghívással kerültek be az 1939. június 10-re összehívott országgyűlés képviselőházába. Ezúttal a november 2-án visszacsatolt terület lakosságának számaránya alapján került kinevezésre 26 képviselő.

Irodalom

- A felsőház hárszabályai* 1936. Budapest, Athenaeum rt.
- A Nemzeti Casino évkönyve* 1939. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája.
- Balogh Margit 1998. *A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946*. Budapest, MTA Történettudományi Intézete.
- Berend T. Iván–Ránki György 1969. *A Duna-medence gazdasági problémái az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után*. MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei, 17. köt. (1968–1969), 3. sz.
- Bystrický, Valerián 1999. *Slovensko v roku 1938 (východiská a perspektívy)*. In Valenta, Jaroslav–Voráček, Emil–Harna, Josef (red.): *Československo 1918-1938. I-II. Osudy demokracie ve střední Evropě*. Praha, Historický ústav, 201–215. p.
- Esterházy János 1942. *A szlovákiai magyar család élete a második sorsforduló óta*. In *A szlovákiai magyarság élete 1938-1942*. Budapest, Athenaeum, 12–19. p.

82 Egy búcsúével margójára. *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. máj. 11.; Sajnos, ez a példány elveszett, de kivonatában megtalálható: Gróf Esterházy János feltűnő kérése a felvidéki magyar párt lapjához. *Magyar Nemzet*, 1939. máj. 16., 7. p.

83 A 10 új kinevezett: Korláth Endre, Tost László, Demkó Mihály, Egry Ferenc, Haulik György, Kadlec Antal, Király József, Papp Mihály, Pintér Béla, Prokopecz József; KN 1939-1944 I. k. 30. sz. irat., 167–168. p. 1939. jún. 27.

- Gergely Jenő 1987. A magyarországi katolikus egyház és a fasizmus. *Századok*, 121. évf. 3. sz. 34–38. p.
- Gergely Jenő 1993. *A keresztényszocializmus Magyarországon (1924–1944)*. Gödöllő, Typovent Kiadó.
- Gergely Jenő–Glatz Ferenc–Pölöskei Ferenc (szerk.) 1991. *Magyarországi pártprogramok 1919–1944*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Gyönyör József 1992. *Közel a jog asztalához*. Pozsony, Madách.
- Háberman Zoltán 2014. „Mint birkák a vágóhídra?” Baloldali ellenállás a holokauszt idején. In Babits Antal (szerk.): *Magyar holokauszt 70*. Budapest, Logos Kiadó, 203–224. p.
- Hortobágyi Jenő (szerk.) 1940. *Keresztény magyar közéleti almanach M–ZS*. Budapest, „Pátria” irodalmi vállalat és nyomdai részvénytársaság.
- Juhász Gyula 1984. A barbár korhullám. A magyar szellemi élet és a zsidókérdés a második világháború előtt és alatt (1938–1944). *Új Írás*, 24. évf. 7. sz. 68–92. p.
- Lukács György 1973. Marx ontológiai alapelvei. I. *Magyar Filozófiai Szemle*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 3–4. sz. 241–281. p.
- Ormos Mária 2000. *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós*. II. köt., Budapest, PolgART.
- Ránki György (főszerk.) 1984. *Magyarország története 8/2*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Ravasz László 1992. *Emlékezéseim*. Budapest, Kiadja a Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya.
- Romsics Ignác 1991. *Bethlen István*. Budapest, Magyarországi Kutató Intézet.
- Romsics Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Simon Attila 2011. *Küzdelem a városért. Pozsony és a pozsonyi magyarok 1938–1939-ben*. Pozsony, Kalligram.
- Simon Attila 2015. A felvidéki szellem és az úri Magyarország találkozása. A reintegráció Janus-arca a szlovákiai magyar értelmiség első generációjának szemében. In Gyarmati György–Pihurik Judit (szerk.): *Háborús hétköznapok hadszíntéren, hátországban 1939–1945*. Budapest–Pécs, Kronosz Kiadó, 211–228. p.
- Sipos Péter 1970. *Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Sós Endre (szerk.) 1939. *Egyház és társadalom a fajelméletről és a II. zsidótörvényjavaslatról. Egyházfők, tudósok, államférfiak, közírók és testületek megnyilatkozásai*. Budapest, Periszkóp Kiadás.
- Suško, Ladislav 1999. Miesto autonómneho Slovenska v politike Nemeckejj ríše (sept. 1938 - marec 1939). *Historický časopis*, 47. évf. 3. sz. 420–431. p.
- Szarka László 1992. A magyar politikai közvélemény Csehszlovákia-képe 1938-ban. *Irodalmi Szemle*, 35. évf. 9. sz. 990–1000. p.
- Szűcs Jenő 1984. *Nemzet és történelem*. Budapest, Gondolat. 2. kiadás.
- Szvatkó Pál 1938. *A visszatért magyarok. A felvidéki magyarság húsz éve*. Budapest, Révai Nyomda.
- Tilkovszky Lóránt 1967. *Revízió és nemzetiségpolitika Magyarországon 1938–1941*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Zsigmond László (szerk.) 1970. *Politikai és szociális enciklikák XIX–XX. század*. II. Budapest, ELTE BTK.

LAJOS G. VARGA

THE DOMESTIC POLITICAL ACTIVITIES OF GÉZA SZÜLLŐ FROM THE FIRST VIENNA AWARD TO THE MAY 1939 ELECTIONS

Géza Szüllő was the only one of the 17 members of the Czechoslovak National Assembly – mainly from the United Hungarian Party – to be left out from the Hungarian House of Representatives after the First Vienna Award. The two groups within the Party of National Unity – the conservative and the extreme right-wing – formed mainly for foreign policy reasons, and at the beginning of 1939 they also separated institutionally. Szüllő was a member of the former group, as opposed to the 17 appointed deputies, and thanks to his time in the National Assembly in Czechoslovakia he had enough authority to be considered by the conservative group as a candidate for the post of minister without portfolio for southern Slovakia, as opposed to Jaros, who supported the extreme right-wing policies of the Imrédy government. In this short period of a few months, the two politicians were engaged in a domestic political contest for party political positions, for the post of minister without portfolio for Felvidék, for determining the appointment of the 17 members of the House of Representatives representing the re-accessed territory, for changing the stability of the Imrédy government, or for changing the wording of the second Jewish law. Both the far-right and the conservative elite hoped for a continuation of the revision, and in this situation the role of Nazi Germany was enhanced. Within a few months, all of Szüllő's attempts were at best partial, at worst unsuccessful: this was typical of the efforts of the conservative political elite.